

Onko kasvun aika päättynyt?

Robert J. Gordon: *The Rise and Fall of American Growth. The U.S. Standard of Living since the Civil War.* Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2016. 784 s.
ISBN 978-0-691-14772-7.

Robert J. Gordon tuli 1990-luvulla Suomessakin tunnetuksi etenkin tietotekniikan tuottavuusvaikutuksia käsitelleistä ja uuden talouden huumassa ylioptimistisiksi yltyneistä odoituksista. Vuonna 2012 hän sai aikaan varsinaisen hämmennyksen paperilla, joka esitti Yhdysvaltain 19. vuosisadalta alkaen läpikäymän nopean talouskasvun olevan päättyneessä. Jatkossa teollisuusmaat joutuisivat tyytymään samaan hitaaseen kasvuun, joka oli vallinnut ennen teollista vallankumousta (*"Is U.S. Economic Growth Over? Faltering Innovation Confronts the Six Headwinds."* NBER Working Paper 18315). Gordon ilmoitti tuolloin paperinsa olevan osa laajempaa kirjaprojektia, ja tämän vuoden alussa kirja tuli viimein julki-suuteen kokonaisuudessaan lähes 800-sivuisena tiiliskivenä.

Kirja on aikamme taloustieteilijöiden tavanomaiseen

kirjoitustyyliin verrattuna poikkeuksellinen sikäli, että ensimmäinen kaava löytyy vasta sivulta 627. Seuraavalla sivulla olevan toisen kaavan jälkeen kirjasta ei sitten muita löydykään, ei edes viitteistä tai liitteinä, joita kirjasta ei löydy muutoinkaan. Ylipäättään kirjan sisältö rakentuu pääosin nykyihmisten elämään eri tavoin vaikuttaneiden tieteellisten ja teknologisten muutosten kuvailusta ja niiden merkityksen arvioinnista. Itse asiassa kyse on luonteeltaan enemmän sosiologisesta kuin taloustieteellisestä tarkastelusta. Välillä lukukokemus toi mieleen jopa lapsena lukemani Antero Vipusen eli tietokirjan, jossa nuorille lukijoille esiteltiin kaikenlaisia nykyajan ihmeellisyyksiä. Kiireinen lukija voi turhautua kirjaan sisältyvän materiaalin runsaudesta, mutta jos aikaa riittää – niin kuin minulla eläkkeelläolon ansiosta –, kirjasta löytyy kosolti myös nautiskelemisen aiheita.

Kirjan varsinainen pääviesti sisältyy ajatukseen siitä, että vuosina 1870–1940 toteutuneet teknologiset innovaatiot – kuten kotien liittäminen sähkö-, vesijohto- ja viemäriverkkoihin, kotitalouskoneet, autoistuminen, lentoliikenne, uudenlaiset ruokaketjut, viihdeteollisuuden ja joukkoviestinten kehittyminen sekä parantunut terveydenhuolto – ovat olleet

sekä tuottavuuskasvun että ihmisten elämisen laadun paranemisen näkökulmasta paljon merkittävämpiä kuin viime vuosikymmeninä hallitsevaan asemaan noussut tietotekninen kumous. Gordon suhtautuu epäillen myös robotisaation, keinoölyn tai bioteknologian mahdollisuuksiin tuottaa uusia tuottavuushyppyjä tai parantaa ihmisten elämisen laatua siinä mittakaavassa kuin tapahtui modernin elämän varsinaisessa läpimurtovaiheessa. Viimemainitussa oli Gordonin mukaan kyse luonteeltaan aihnukertaisesta tapahtumasta, ja Yhdysvalloissa se toteutui suureksi osaksi jo ennen viime vuosisadan puoliväliä.

Gordon tuo esiin useita Yhdysvaltain tulevaa tuottavuuskehitystä hidastavia tekijöitä. Tärkeimpiä ovat tulo- ja varallisuuserojen kasvu, koulutuksen vähenevä merkitys, väestön ikääntyminen ja raskas julkisen sektorin velka. Näitä täydentävät globalisaation eteneminen sekä energia- ja ympäristöongelmien mukanaan tuomat haasteet. Kaikki leikkaavat oman siivunsa tulevasta tuottavuuskasvusta ja elintason kohoamisesta niin, että lopputulokseksi jää paljon aiempia vuosikymmeniä hitaampi kehitys.

En keksi syitä epäillä Gordonin väitteidensä tueksi esittämiä

tilastolukuja – hän tarkastelee esimerkiksi tavanomaisten tuottavuustilastojen potentiaalisia virhelähteitä varsin analyttisesti pyrkien ottamaan niiden mahdolliset seuraukset huomioon myös omissa jhotopäätöksissään. Silti on vaikea välttää vaikutelmalta, että todistaakseen perusväitteensä oikeaksi Gordon ajautuu yhtäältä liioittelemaan modernin massakulutusyhteiskunnan läpimurtovaiheen elämisen laatua kohottavia vaikutuksia ja toisaalta vähätteleämään uuden tieto- ja viestintäteknikan vaikutuksia nykyihmisten elämään.

Toinen epäilyksen aihe kohdistuu Gordonin väitteeseen, jonka mukaan meillä ei ole jatkossakaan syytä odottaa mitään erityisiä tuottavuushyppyjä. Itse olen taipuvainen uskomaan, että esimerkiksi robotisaatio, erilaiset keinoälysovellukset, uudenlaiset palveluliiketoiminnot sekä genetiikan ja bioteknologian kehityksen mahdollistamat täsmäläkkeet ja elinkorjaukset tarjoavat potentiaalisesti paljonkin mahdollisuuksia eri aloilla tehdyn työn tuottavuuden merkittävään kohottamiseen jo suhteellisen lyhyen ajan sisällä. Eri asia sitten on, kuinka pitkälti tällaisia mahdollisuuksia tullaan käytännössä hyödyntämään. Tältä osin Gordonin luettelemilla tuottavuuskasvun

hidasteilla tulee todennäköisesti olemaan iso merkitys.

Tärkeintä on kuitenkin kysyä, millaisia tuottavuuslisäyksiä me itse asiassa lähitulevaisuudessa tarvitsemme. Tässä suhteessa Gordonin näkökulmaa kaventaa hänen tarkastelunsa rajautuminen hyvin tiukasti yksinomaan Yhdysvaltoihin ja sen talouteen. Hän ei kiinnitä kovin paljon huomiota myöskään siihen, miten kestävämmälle luontoperustalle amerikkalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin kasvu on perustunut. Toki hän noteeraa sen, että jatkossa myös Yhdysvalloissa joudutaan etsimään vaihtoehtoja fossiilille polttoaineille ja vähentämään kasvihuonepäästöjä, mutta siihen tarkastelu sitten jääkin.

Gordonin olisi kannattanut ottaa tarkastelussaan paremmin huomioon se, että runsaan kolmen sadan miljoonan amerikkalaisen lisäksi noin seitsemän miljardia muuta ihmistä hahittelee nykyisin pääsyä nauttimaan modernin elämän mukavuuksista. Tämä synnyttää maailmantalouteen valtaisan kasvupaineen samalla kun se räjäyttää luonnonvarojen käytön ja ihmisten toiminnan aiheuttamat ympäristökuormat kokonaan uudenvälisiin mittasuhteisiin. Tämän muutoksen keskellä tärkein tuottavuustavoite on ihmiskunnan toimintojen resurssi- ja päästötehok-

kuuksien kohottaminen niin, että kykenemme tulevaisuudessa tyydyttämään tarpeemme ajautumatta keskinäisiin konflikteihin ja tuhoamatta olemassaolomme luonnollisia perustoja. Tähän tehtävään verrattuna on toissijaista, montako prosenttia tai prosentin murtoosaa vuodessa Yhdysvaltain tai laajemmin vauraiden teollisuusmaiden kansalaisten elintai kulutustaso jatkossa kasvavat – vai tulevatko kasvamaan ollenkaan.

Tällaisten näkökohtien valossa on perusteltua epäillä Gordonin kirjan pääjohtopäätösten uskottavuutta. Tämä ei silti tarkoita, että kirja kannattaisi jättää lukematta. Pikemminkin olen sitä mieltä, että Gordon on kirjoittanut puutteistaan huolimatta mahtavan opuksen, jota on ilo lukea. Ottaessaan rohkeasti tarkasteltavakseen nykyajan talouskehityksen suuret linjat – myös hyvin pitkän ajan perspektiivistä – ja liittämällä ne ihmisten arkisessa elämässä tapahtuneisiin muutoksiin Gordon haastaa lukijansa pohtimaan, mistä hyvään elämään tähtäävissä ponnisteluissamme on ollut ja on varsinaisesti kyse. Vain hyvin harvat kirjoittajat kykenevät tähän. Ja kun nyt näin on tapahtunut, tilaisuus kannattaa käyttää hyväksi.

Antti Kasvio